

Cyprus: vzostup a pád nových nádejí na riešenie

Lenka Peťková | 06.11.2008

Stredomorský ostrov Cyprus stojí na rázcestí. Veľa ľudí sa nazdáva, že rok 2008 je významným míľnikom v rozhodovaní o budúcnosti gréckych Cyperčanov a tureckých Cyperčanov. Tieto odvážne očakávania boli ešte umocnené dobrou správou, že rokovania medzi oboma komunitami, ktoré na štyri roky uviazli na mŕtvom bode, sa opäť začali. Obaja lídri, novozvolený prezident gréckeho Cypru Demetris Christofias i prezident tureckého Cypru Mehmet Ali Talat, vyjadrili vôľu pracovať na vytvorení dvojzónovej a dvojkomunitnej federácie, t.j. oživiť myšlienku zjednoteného ostrova.

Lenže objavili sa aj zlé správy. Strany nedokázali načrtnúť riešenie prakticky žiadneho z pretrvávajúcich problémov ani po piatich kolách rokovaní. Napriek pozitívnej snahe obnoviť rokovania a symbolickým krokom smerom k zblíženiu, je otázne, či sa Christofias a Talat priblížili k rozlúsknutiu cyperského problému a vytvorili tak dôležitý medzník v histórii ostrova.

Výsledok ich stretnutia bude mať okrem toho významný dopad na proces vstupu Turecka do EÚ. Podľa oficiálnych informácií zverejnených na internetovej stránke Európskej komisie o rozšírení sú rokovania s Ankarou zmrazené od decembra 2006 „kvôli neschopnosti Turecka začleniť Cyprus do Dodatkového protokolu **(1)** k Ankarskej dohode“ **(2)**. Udalosti z roku 2006 viedli k tomu, že Ankara sa neriadila ustanoveniami, na základe ktorých mala rozšíriť colnú úniu do Cyperskej republiky. Pozadie tohto prípadu je však o niečo zložitejšie. To, čo bolo považované za „neschopnosť Turecka spolupracovať“, bol vlastne dôsledok tvrdohlavosti viacerých aktérov, ktorí sa aktívne angažovali v hľadaní komplexného riešenia pre otázku

rozdelenia ostrova. Ak nenastane zmena v patovej situácii, v ktorej sa Cyprus ocitol, čiže ak si Turecko nesplní úlohu súvisiacu s Dodatočným protokolom, Brusel nebude ochotný zahájiť rokovania s Ankarou o minimálne ôsmich z celkového počtu tridsaťpäť kapitol *acquis communautaire*. Otvorenie a následné uzavretie všetkých kapitol je nevyhnutnou podmienkou, ktorú musia splniť všetky kandidátske krajiny.

Stroskotanie Annanovho plánu

V apríli roku 2004 sa posledná snaha o zblíženie oboch cyperských komunít skončila fiaskom. Grécki Cyperčania v referende danom ústavou odmietli plán na zjednotenie pod záštitou OSN – Annanovho plánu. Dokument navrhoval vytvorenie dvojzónovej a dvojkomunitnej federácie založenej na princípe deľby moci odvodenej približne od percentuálneho pomeru obyvateľstva **(3)**. Aj keď tureckí Cyperčania hlasovali za plán, ostrov zostal rozdelený, lebo výsledný pomer hlasovania dopadol nasledovne: 75,8% gréckych Cyperčanov hlasovalo proti a 64,9% tureckých Cyperčanov hlasovalo za **(4)**.

Navyše, (grécka) Cyperská republika vstúpila do EÚ iba o pár dní neskôr. EÚ sa rozhodla nepodmieniť vstup ostrova urovnaním konfliktu, čo bola vskutku obrovská diplomatická chyba. „Komisia musí počítať s možnosťou zlyhania interkomunitných rokovaní o politickom urovnaní konfliktu... Ak by došlo k takejto eventualite... situácia by sa mala opätovne prehodnotiť vzhľadom na postoje, ktoré v rámci rozhovorov zaujala každá zo strán“ **(5)**, uviedla komisia v roku 1993 vo svojej reakcii na žiadosť Cyperskej republiky o členstvo v EÚ. Udalosti z roku 2004 však svedčia o tom, že uznávaná inštitúcia sa v skutočnosti neriadila vlastnými slovami. Nezdá sa, že by prehodnotila situáciu vzhľadom na postoje, ktoré zaujali grécki Cyperčania vo vzťahu k tureckým Cyperčanom. Namiesto toho potrestala druhých menovaných uvalením

embarga ako reakciu na ich ochotu zjednotiť sa a gréckych Cyperčanov odmenila udelením občianstva EÚ za to, že zapríčinili stroskotanie Annanovho plánu.

Jedným z dôvodov, prečo sa grécki Cyperčania odvážili zahlasovať proti zjednoteniu bolo, že v tom čase už vedeli, že sa stanú členmi EÚ bez ohľadu na výsledok referendum. Neboli moc nadšení myšlienkou federácie. Referendum sa konalo 24. apríla 2004. Oficiálne sa ich krajina stala členským štátom EÚ už 1. mája 2004. Možnosť, že sa naplní tento strašný scenár, existovala od roku 1999, kedy Európska rada v Helsinkách rozhodla, že „ak ani do ukončenia prístupových rokovaní nedôjde k urovnaniu, rada prijme rozhodnutie bez toho, aby vyššie spomenuté bolo nevyhnutnou podmienkou“ **(6)**. Hoci sa na začiatku predpokladalo, že prístupové rokovania spriechodnia cestu ku komplexnému urovnaniu, nestalo sa tak. Akonáhle sa ponúkne len samotný cukor bez biča, logika vecí sa stratí. Grécki Cyperčania sa odvážili povedať nie Annanovmu plánu, lebo boli povzbudení bývalým prezidentom Tassosom Papadopoulosom a jeho veľkou kampaňou proti zjednoteniu. Papadopoulos opakovane obhajoval svoj postoj výrokom: „Dostal som medzinárodne uznaný štát. Nechystám sa vrátiť spoločensť.“ **(7)**

Situácia na severe bola celkom iná. Bývalý vodca tureckých Cyperčanov Rauf Denktash tiež verejne vystupoval proti plánu na zjednotenie, ale tureckí Cyperčania si netrúfli nasledovať ho. Zjednotenie pre nich znamenalo cestu von z izolácie. Ich súhlas vyjadrený v referendách v kombinácii s nesúhlasom gréckych Cyperčanov viedol paradoxne k ešte väčšej izolácii severu. V súlade s protokolom č. 10, ktorý je pripojený k Prístupovej zmluve Cyperskej republiky, „sa princíp *Acquis* nebude uplatňovať v tých oblastiach Cyperskej republiky, v ktorých nebude mať vláda Cyperskej republiky efektívnu kontrolu,“ **(8)** t.j. na území Tureckej republiky Severný Cyprus (TRSC) vyhlásenej v roku 1983. Hoci Brusel prisľúbil zrušiť embargo už

v roku 2004, nestalo sa tak. „7. júla 2004 Komisia predložila návrh na priamu reguláciu trhu a finančnej pomoci. Trhová regulácia, ktorá garantovala preferenčný režim pre produkty vyrobené na Severnom Cypre, ktoré vstupovali priamo (t.j. nie cez zelenú líniu) do spoločného colného priestoru, nebola schválená v dôsledku ostrých námietok vlády Cyperskej republiky **(9)**. Preto je TRSC stále značne závislá na Turecku – jedinej krajine na celom svete, ktorá ju zatiaľ uznala – na znak nesúhlasu s rezolúciou Bezpečnostnej rady OSN 541 (1983) **(10)**, ktorá vyzýva všetky štáty neuznať ju.

Závislosť tureckých Cyperčanov je jasne viditeľná aj pokiaľ ide o nedostatok vody. Leto v roku 2008 bolo jednoznačne jedným z najsuchších, aké kedy ostrov zažil. Obe spoločenstvá dostali dodávky vody, každá od príslušnej materskej zeme, t.j. Turecka a Grécka. Grécko uprednostnilo dodávku pitnej vody tankermi, zatiaľ čo Turecko sa rozhodlo vybudovať podmorské potrubie, stavba ktorého sa má spustiť v roku 2009. „Ak bude veľký dopyt, vodou môžeme zásobovať aj našich susedov vrátane južného Cypru“, **(11)** vyhlásil turecko-cyperský štátny úradník zodpovedný za životné prostredie Durali Elal. Nedostatok vody a dlhé obdobia sucha sú vážne problémy, ktoré majú dopad aj na - pre ostrov také dôležité odvetvie ako je poľnohospodárstvo. Niektorí diplomati dúfajú, že problémy s dodávkami vody sa nakoniec zmenia na akúsi „vodnú diplomaciu“. Ibaže nedostatok vody nateraz iba podčiarkuje skutočnosť, že komunity robia všetko oddelene a navzájom si vôbec nepomáhajú.

„Turci predpokladajú, že priame lety z Európy privádzajúce húfy turistov do prímorských letovísk by do Severného Cypru mohli priniesť až 1,5 miliardy euro ročne... (Ibaže) Cyperčania zablokovali dohodu na pôde Európskej rady“ **(12)**, čo sa nestalo po prvý raz. Bývalý grécko-cyperský minister zahraničných vecí George Lillikas vysvetlil veľmi jasne, prečo neustále blokujú akúkoľvek finančnú pomoc

severu: „Čo oni (tureckí Cyperčania) chcú – peniaze alebo pomoc na to, aby si mohli vytvoriť oddelený štát?“ **(13)**.

Embargo uvalené protokolom č. 10 sa nevzťahuje iba na financie. Tureckí Cyperčania nemôžu požívať žiadnu zo štyroch slobôd, ktoré sa zvyčajne zaručujú krajine po jej vstupe, je to voľný pohyb tovaru, služieb, ľudí a kapitálu. Žiadosť o členstvo v EÚ bola podaná v mene celého ostrova, ale tureckí Cyperčania sú iba *de facto* občanmi EÚ. Dokonca ani jazyk, ktorým hovoria, konkrétne turečtina – jeden z oficiálnych jazykov Cyperskej republiky, sa nestal oficiálnym jazykom EÚ, pretože grécko-cyperská vláda o to nepožiadala. Navyše sa niekedy argumentuje, že členstvo Cyperskej republiky v EÚ je protiprávne, lebo podľa Garančnej dohody **(14)** „akákoľvek forma začlenenia, hospodárskeho či politického, časti Cypru alebo celého Cypru do organizácie, ktorej členmi nie sú Gréci aj Turci, nie je povolená“ **(15)**.

Ani štyri roky po vstupe Cypru do EÚ nevedia tureckí Cyperčania na čom sú. EÚ nepracuje na ukončení ich izolácie a právnej neexistencie napriek tomu, že protokol č. 10 ľudomilne hlása, že „vstup Cypru do Európskej únie bude osožný pre všetkých občanov Cypru a bude presadzovať mier medzi ľuďmi ako aj uzmierenie“ **(16)**.

Pozadie celého príbehu: dve strany – jedna strana

Grécki Cyperčania tvrdia, že vstup rozdeleného ostrova bol správny a spravodlivý. Bývalý minister zahraničných vecí to okomentoval nasledovne: „Keby nás neprijali kvôli tureckej invázii, bolo by to ako keby nás trestali za to, že nás potrestali Turci... Jadrom celého problému je existencia okupácie“ **(17)**. Hovorí tu o udalostiach z roku 1974, kedy Turecko podniklo intervenciu a vyslalo na Cyprus svoje jednotky na základe Garančnej dohody (1960), ktorá platí dodnes a je zakotvená v ústave. Podľa

zmluvných ustanovení majú všetci garanti, t.j. Turecko, Grécko a Spojené kráľovstvo, právo zasiahnuť v prípade ohrozenia ústavného poriadku v Cyperskej republike. Tureckí vojaci boli vyslaní na Cyprus, aby potlačili grécko-cyperský prevrat podporovaný gréckou vojenskou diktatúrou v roku 1974. Jednotky ostali na území dodnes. Gréci Cyperčania toto vnímajú ako nelegálnu inváziu a dlhodobú okupáciu.

Na druhej strane tureckí Cyperčania tvrdia, že konflikt začal o niekoľko rokov skôr – už v roku 1963, kedy došlo k porušeniu ústavných princípov ako aj princípu deľby moci, podľa ktorého majú mať obe komunity, grécki Cyperčania i tureckí Cyperčania, zastúpenie vo všetkých vládnych inštitúciách Cyperskej republiky. Odkedy boli v roku 1963 tureckí Cyperčania vyhodení zo svojich postov, ich stoličky sú voľné. Celé medzinárodné spoločenstvo, ktoré republiku uznalo, prehliada túto „drobnú“ ústavnú nezrovnalosť. V dôsledku násillia, ktoré vypuklo medzi oboma komunitami po tom ako došlo k porušeniu princípov, vytvorila Organizácia Spojených národov na Cypre mierovú jednotku. Ešte aj dnes kontrolujú modré prilby zelenú líniu, ktorá rozdeľuje ostrov na dve časti, konkrétne na severnú, kde žijú tureckí Cyperčania a južnú, obývanú gréckymi Cyperčanmi.

Napriek tomu, že existujú dva rôzne pohľady na vznik cyperského problému, grécko-cyperská verzia potlačila turecko-cyperskú do úzadia. Grécko-cyperská verzia je na medzinárodnej scéne notoricky známa, pretože všetci predstavitelia Cyperskej republiky sú grécki Cyperčania. Tureckí Cyperčania sa tak musia dennodenne potýkať s nespĺniteľnou misiou, t.j. informovať o svojej situácii. V tomto ohľade nemajú inú možnosť ako spoliehať sa na tureckých kolegov.

Cyprus a vzťahy Turecka s EÚ

Je mnoho dôvodov prečo sa Ankara tak intenzívne angažuje v Cyperskej otázke. V prvom rade, Turecko je podľa Garančnej dohody jednou z troch mocností zabezpečujúcich samotnú existenciu Cyperskej republiky. Turecko preto uznáva Cyperskú republiku ako takú, ale neuznáva jej vládu, ktorá vyhlasuje, že reprezentuje všetkých ľudí žujúcich na ostrove, hoci vládne posty tureckých Cyperčanov sú voľné už vyše štyridsať rokov. Okrem toho EÚ požiadala Turecko, aby sa aktívne zúčastňovalo na cyperských rokovaniach. Na Dublinskom samite v roku 1996 naliehala Európska rada na Ankaru „aby využila svoj vplyv na to, aby prispela k vyriešeniu cyperskej otázky v súlade s rezolúciami Bezpečnostnej rady OSN“ **(18)**. Táto formulácia je veľmi dôležitá. Ešte viacej totiž prehýbila prepojenie dvoch celkom protichodných prvkov, menovite urovnania cyperského konfliktu a snahy Turecka o členstvo v EÚ. V dôsledku tohto sa o desať rokov neskôr stal Cyprus jedným z kameňov úrazu na tureckej ceste za členstvom v EÚ.

V rokovacom rámci pre Turecko (2005) je napísané, že Komisia zhodnotí „ako Turecko podporuje snahy o dosiahnutie komplexného urovnania cyperského problému v rámci OSN... ako aj pokrok v normalizácii bilaterálnych vzťahov medzi Tureckom a všetkými členskými krajinami EÚ vrátane Cyperskej republiky“ **(19)**. Ak by bolo podmienkou, že táto veta musí byť súčasťou rokovacieho rámca pre Cyprus, a že EÚ musí tlačiť na Cyprus, aby sa zjednotil týmto spôsobom, potom by táto podmienka dávala zmysel. Lenže Brusel sa chystá hodnotiť pokrok v probléme, v ktorom sa angažuje príliš veľa strán. Preto samotná ochota Ankary nepostačuje na ukončenie tejto dilemy. Táto skutočnosť znižuje význam celej podmienky. Navyše druhému pokusu Európy pomôcť pri riešení cyperského problému istotne v mnohých ohľadoch chýbala logika. Jediným logickým vysvetlením, ktoré možno za takýmto rozhodnutím vidieť je, že všetci hlavní aktéri konfliktu s výnimkou Turecka sú už členskými štátmi EÚ. Dôsledkom je, že Turecko je jediným aktérom, ktorého môže

Brusel teoreticky ovplyvňovať. Udalosti roku 2006 však ukázali, že taká obmedzená stratégia v praxi nefunguje.

Pozastavenie prístupových rokovaní

Turecko podpísalo (ale neratifikovalo) Dodatokový protokol k Ankarskej dohode v dobrej viere, že embargo uvalené na TRSC bude zrušené, ako to Európska rada sľúbila 26. apríla 2004. Grécki Cyperčania tvrdili, že otvorenie prístavov a letísk na severe bude vlastne znamenať *de facto* uznanie TRSC. Ankara vnímala otvorenie jej prístavov a letísk pre dopravné prostriedky s vlajkou gréckeho Cypru rovnako. Preto bola turecká deklarácia pripojená k Dodatokovému protokolu. Dokument vysvetľuje, že otvorenie voľného trhu s Cyperskou republikou sa nedá interpretovať ako *de facto* uznanie. Keďže bola deklarácia pripojená k Dodatokovému protokolu, EÚ musela reagovať, aby zabránila tomu, že sa stane súčasťou *acquis communautaire*. V následnej deklarácii Brusel vyhlásil, že „uznanie všetkými členskými krajinami je nevyhnutnou súčasťou prístupového procesu“ **(20)**.

Konečný termín prijatia ustanovení k Dodatokovému protokolu bol stanovený na koniec roku 2006. Ale embargo ešte stále nebolo zrušené ako prisľúbila komisia. „Naše prístavy a letiská neotvoríme kým budú tureckí Cyperčania izolovaní. Ak sa rokovania (s EU) zastavia, tak nech sa zastavia,“ **(21)** povedal turecký premiér Erdogan. Akýkoľvek iný postoj by s najväčšou pravdepodobnosťou turecká verejnosť odmietla, pretože Turci by okamžite obvinili vládu z „predaja Cypru“. Fínske predsedníctvo sa rozhodlo aktívne sa zapojiť a navrhlo riešenie. „Podľa návrhu by sa tureckí Cyperčania museli vzdať opustenej oblasti Varosha v rozdelenom meste Famagusta. Na oplátku by EÚ povolila voľný obchod so Severným Cyplom. Od Turecka by sa tiež čakalo, že otvorí svoje prístavy cyperským lodiam“ **(22)**. Podľa

tureckých Cyperčanov však táto ponuka nebola vyvážená. To, čo skutočne potrebovali, bolo otvorenie letiska, nielen prístavu, lebo práve cestovný ruch by najviac naštartoval ich ekonomiku. Len ťažko sa dá predstaviť, že by turisti prichádzali na dovolenku v činoch. V reakcii na fínsky návrh „turecký premiér Recep Tayyip Erdogan navrhol otvoriť jeden morský prístav a letisko. Predseda Európskej komisie José Manuel Barroso... to vnímal ako „veľmi konštruktívny“ krok“ (23). Ibaže z pohľadu gréckych Cyperčanov nebol dostatočne konštruktívny. V patovej situácii nenastal v ten deň nijaký posun, neboli otvorené prístavy ani letiská, a nezrušilo sa ani embargo. V decembri „sa Európska rada rozhodla pozastaviť rokovania o ôsmich kapitolách v súvislosti s obmedzeniami zo strany Turecka vo vzťahu k Cypru, a vyjadrila sa, že neuzavrie zvyšné kapitoly kým Turecko nesplní svoje záväzky vyplývajúce z Dodatočného protokolu k Asociačnej zmluve medzi EÚ a Tureckom, ktorá rozšírila colnú úniu medzi EÚ a Tureckom na desať členských štátov vrátane Cypru“ (24). Znamená to, že prístupové rokovania boli kvôli cyperskému problému zabrzdené už jeden rok po ich zahájení. Nezmrazilo sa však len osem kapitol, ako je to zvyčajne prezentované, ale samotný proces rokovaní je veľmi pomalý. Tak napríklad počas celého roka 2007 sa Ankare nepodarilo otvoriť viac ako tri kapitoly. To je dôvod prečo projektový riaditeľ pre Turecko/Cyprus pri medzinárodnej krízovej skupine Hugh Pope vraví, „ak sa chystáte napraviť vzťahy medzi Tureckom a Európou, cyperský problém je kľúčom k ich náprave“ (25). To je dôvod, prečo prebiehajúce rokovania o ostrove nebudú formovať iba budúcnosť Cypru, ale aj vzťahy medzi EÚ a Tureckom.

Bude ešte šanca ako je táto?

Nádeje na zjednotenie Cypru sa zväčšili zvolením Demetrisa Christofiasa za prezidenta Cyperskej republiky vo februári 2008. Ten odštartoval mierové rokovania

s turecko-cyperským lídrom Mehmetom Ali Talatom. Tí istí grécki Cyperčania, ktorí podporili bývalého prezidenta a zástancu tvrdej línie Tassosa Papadopoulosa v referendách z roku 2004, ho o štyri roky neskôr vyhnali z prezidentského kresla. Hoci Papadopoulos zaostal v prvom kole volieb za úspešnejším kandidátom len o niekoľko tisíc hlasov, dá sa to považovať za pozitívnu zmenu v prístupe grécko-cyperskej verejnosti. Podľa Natalie Tocciovej „gréckych Cyperčanov určite neláka federálne zriadenie, lenže oni očividne nie sú spokojní ani so statusom quo predovšetkým kvôli nedostatočnému pocitu bezpečia“ **(26)** vyvolaného prítomnosťou tureckých vojsk na ostrove. Christofiasovo víťazstvo nebolo až také veľkolepé. Vyhral až v druhom kole, ktoré sa konalo 24. februára 2008, a teraz sa musí svojim voličom revanšovať. Do úradu sa dostal preto, „lebo DIKO (Demokratická strana) spolu s nacionalistickou stranou EDEK (Hnutie za sociálnu demokraciu) a Stranou zelených podporili jeho kandidatúru... Na oplátku za ich podporu dostali tieto strany prísľub lukratívneho revanšu v podobe ministerských kresiel a rokovaní o cyperskom probléme. Konkrétne strana DIKO načrtla minimálne 18 princípov, ktorými sa vláda zložená zo strán AKEL (Progresívna strana pracujúcich na čele s Christofiasom), DIKO, EDEK a Strany zelených mala riadiť v rámci pokračujúceho mierového procesu... Strana DIKO vyhlásila, že bude plniť funkciu „garanta“ ... a ubezpečila, že žiadna dohoda pripomínajúca Annanov plán nebude akceptovaná“ **(27)**. Tocciová to uzavrela: „hoci z historickej perspektívy predstavuje strana AKEL a Christofias najlepších partnerov pre tureckých Cyperčanov, nemusí byť zároveň tou najlepšou možnosťou pre dosiahnutie riešenia“ **(28)**.

Odhladnuc od tohto medzinárodné spoločenstvo vskutku uvítalo Christofiasovo zvolenie. Vo všeobecnosti panuje názor: „Kto dokáže vyriešiť (cyperský) problém ak nie Christofias a Talat?“ **(29)**. Určite že Christofias naďalej ukazuje pozitívny prístup tým, že hovorí pozitívne veci typu: s Talatom „si dáme cyperskú kávu“ **(30)**.

V rovnakom duchu sa niesli jeho vyhlásenia z októbra 2008, kedy oznámil „zrušenie päťdenného grécko-cyperského vojenského cvičenia,“ **(31)** ktoré sa pravidelne koná každý rok. Turecká (turecko-cyperská) strana odpovedala rovnako. Tieto kroky majú odľahčiť atmosféru za rokovacím stolom. Ibaže Christofiasov výrok pár dní po zrušení cvičení naznačuje, že aj napriek symbolickým opatreniam na vybudovanie dôvery, napríklad otvorenie prechodu Ledra v Nikózii v apríli 2008 či zrušenie „vojenských hier medzi gréckymi Cyperčanmi a tureckými Cyperčanmi“, sa postoje v skutočnosti nezmiernili. „Len neradi počujeme, že krajina okupujúca časť Cyperskej republiky a porušujúca ľudské práva sa stala členom bezpečnostnej rady“ **(32)**, vyhlásil grécko-cyperský prezident po zverejnení nestálych členov.

Otázka bezpečnostnej architektúry ostrova je na zozname komplikovaných problémov, ktoré je treba riešiť. Veľkosť tureckej posádky na ostrove sa „odhaduje na niečo medzi 25,000 a 43,000 vojakov. Turecko trvá na práve trvalého umiestnenia 650-tich vojakov, ako sa s tým počíta v Zmluve o spojeníctve z roku 1960“ **(33)**. Vďaka prítomnosti tureckých vojsk sa tureckí Cyperčania cítia bezpečnejšie, zatiaľ čo grécki Cyperčania sa cítia byť ohrození. To je aj dôvodom, prečo uzavreli dohodu s Gréckom – „spoločná obranná doktrína podľa ktorej sa hocaký útok na Cyprus rovná útoku na Grécko“ **(34)**. Navyše je ostrov kvôli systému garantov vytvoreného Garančnou dohodou viazaný na vonkajšie sily. Ak má vzniknúť demokratický suverénny štát, je nutné toto prehodnotiť v priebehu nových rokovaní. Dosiahnutie kompromisu v otázke bezpečnosti je ťažšie, lebo si vyžaduje uznanie Ankary. Tureckí Cyperčania nemôžu sami veliť tureckým vojskám.

To isté platí pre problém vysporiadania majetku. Tu má spolupráca s Ankarou zásadný význam. „Hlavným problémom je nezlučiteľnosť túžby tureckých Cyperčanov zachovať si silnú väčšinu v štáte s všeobecne uznávanou skutočnosťou,

že 78 percent majetku v nimi ovládanej oblasti vlastnili v roku 1974 grécki Cyperčania... Tureckí Cyperčania tvrdia, že správny údaj je 63,8 percenta. Tureckí Cyperčania si nárokujú 22 percent pôdy na juhu, zatiaľ čo podľa gréckych Cyperčanov je to 13,9 percent“ **(35)**. Okrem toho je tu ešte otázka takzvaných osadníkov – prisťahovalcov z Turecka. Grécki Cyperčania tvrdia, že pomer tureckých prisťahovalcov k rodeným tureckým Cyperčanom je 2 ku 1 **(36)**. „Neexistujú spoľahlivé údaje o počte tureckých Cyperčanov, ktorí v posledných rokoch odišli z ostrova... Ako postupne odchádzajú, vláda nabáda Turkov žijúcich na pevnine, aby zaujali ich miesto a mnohí tureckí Cyperčania si myslia, že na ostrove ich teraz osadníci čo do počtu prevýšili“ **(37)**. Existuje však aj niekoľko ďalších odhadov s nižšími číslami. Dôležitou informáciou je, že „na rozdiel od Denktashovej politiky, Talatova vláda už nekompenzuje počet prisťahovalcov z Turecka“ **(38)**. Podiel populácie hral v minulosti významnú úlohu v princípoch delby moci. Akékoľvek špekulácie ohľadom zväčšovania populácie sú preto vnímané dosť negatívne.

Okrem týchto neujasnených rozdielov, brzdí rokovania predovšetkým otázka štátnosti. Istý člen pracovnej skupiny na rokovaníach to zhrnul nasledovne: „Každý chce dačo iné, turecká (turecko-cyperská) strana si skutočne želá nezávislý suverénny štát, hoci vie, že by nebol uznaný. Grécki Cyperčania chcú naspäť celý ostrov, ale dostať ho nemôžu. Hovoríme o druhom najlepšom riešení pre obidve strany... Takže opakovane žiadame o konfederáciu, kým oni žiadajú silné samosprávy. Ani jedna zo strán ešte nehovorí o skutočnej federácii“ **(39)**. Preto ani po piatich kolách rozhovorov medzi oboma komunitami „nechce žiadna zo strán upustiť od stanovísk, kvôli ktorým je Cyprus rozdelený“ **(40)**. Občas sa dokonca stáva, že na jednej zo strán zavládnu obavy či skepsa. Rokovací program sa odrazu zdá byť problematický, keď počiatočné nadšenie a radosť z novozvoleného prezidenta Christofiasa opadli. Jeden z diplomatov zainteresovaných do rokovaní

priznal, že je to „tak trochu sklamanie. Možno sme boli predtým až príliš veľkými optimistami“ **(41)**.

Ak hovoríme všeobecne o novom vývoji v cyperskej otázke, zdá sa, že zlé správy prevládajú nad dobrými. Grécko-cyperský prezident rýchlo identifikoval príčinu uviaznutia rokovaní. Podľa Christofiasa je hlavnou prekážkou účasť Turecka: „Ak nás nechajú na pokoji, sme schopní nájsť riešenie už čoskoro... S mojim priateľom Talatom hovoríme cyperským jazykom, vieme vyriešiť problém... Na nešťastie sme závislí na vôli Turecka“ **(42)**. Turecko sa angažuje v cyperskom probléme kvôli vlastným národným záujmom. O tom niet pochýb. „V rámci podpory tureckých Cyperčanov má Turecko špecifické bezpečnostné záujmy, ktoré prekračujú záujmy turecko-cyperskej komunity... Cyprus bol bežne označovaný ako prirodzená „lietadlová loď“ či „kontrolná veža“ chrániaca Turecko pred nepriateľskými gréckymi úmyslami... Turecký establishment jednomyseľne označil Cyprus za kľúč k tureckej bezpečnosti“ **(43)**. Nesmieme však zabúdať, že Turecko je jedným z garantov. Navyše Brusel požiadal Ankaru, aby sa aktívne podieľala na mierových rozhovoroch. Ankara preukázala dobrú vôľu tak, že v roku 2004 bezvýhradne podporila Annanov plán a podpísala Dodatokový protokol. Bol to Brusel a nie Ankara kto ako prvý nesplnil sľuby tým, že nezrušil embargo uvalené na tureckých Cyperčanov. Dôsledkom toho bolo zmrazenie prístupových rokovaní Turecka s EÚ. Turecko tvrdo pyká za to, že sa angažovalo v cyperskom probléme. Christofias sa svojím výrokom, že záujem Turecka na rozdelení je hlavnou a jedinou prekážkou na ceste k riešeniu, snaží ukázať na vinníka. Vždy sa musí nájsť niekto, kto nesie zodpovednosť za zlyhania. Ako sa však ukázalo, diabol sa neskrýva v Turecku ale v maličkostiach.

Všetko nasvedčuje tomu, že do konca roku 2008 na Cypre k nijakému zásadnému zvratu nedôjde napriek novej nádeji. Aby boli súčasné rokovania úspešne, musia obe

komunity opustiť rokovací stôl rovnako nespokojné. Snáď ich takto uvidíme odchádzať už čoskoro.

Poznámky:

(1) Podľa Dodatkového protokolu k zmluve z Ankary má Turecko povinnosť rozšíriť colnú úniu s EÚ na všetky členské štáty, t.j. aj nové, čiže vrátane Cyperskej republiky. Turecké prístavy a letiská sú zatvorené pre plavidlá a lietadlá s vlajkou Cyperskej republiky.

(2) European Commission: Enlargement, Turkey – Key events.

http://ec.europa.eu/enlargement/candidate-countries/turkey/key_events_en.htm

(3) Bolo to približne 70 ku 30, zatiaľ čo pomer populácie gréckych Cyperčanov k tureckým Cyperčanom sa blížil 80 ku 20.

(4) Číslo získané z: Akgun, Mensur - Gurel, Ayla - Hatay, Mete - Tiryaki, Sylvia: Quo vadis Cyprus? pracovná štúdia TESEV, apríl 2005, s. 50.

(5) Commission Opinion on the Application by the Republic of Cyprus for Membership, 30. jún 1993.

[http://www.cyprus.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/326B0C4E37B5C67CC2256DC5002EAE86/\\$file/Avis%201993%20extracts.doc?OpenElement](http://www.cyprus.gov.cy/moi/pio/pio.nsf/All/326B0C4E37B5C67CC2256DC5002EAE86/$file/Avis%201993%20extracts.doc?OpenElement)

(6) Helsinská Európska rada, 10. – 11. decembra 1999, Závery predsedníctva, ods. 9.

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/ACFA4C.htm

(7) Papadopoulos v Akgune a.i., s. 56.

(8) Protokol č. 10 týkajúci sa Cypru, 23. september 2003, čl. 1(1).

http://ec.europa.eu/enlargement/archives/pdf/enlargement_process/future_prospects/negotiations/eu10_bulgaria_romania/treaty_2003/en/aa00042_re03_en.pdf

(9) Brus, Marcel a.i.: Sľub, ktorý treba splniť: Čas ukončiť medzinárodnú izoláciu tureckých Cyperčanov. Publikácie TESEV, Zahraničnopolitická séria – 7, Istanbul, jún 2008, s. 52.

(10) UN SC Resolution 541(1983). <http://www.un.int/cyprus/scr541.htm>

(11) Turkish Cypriots plan water pipeline from Turkey, Reuters, 20. augusta 2008.

<http://www.reuters.com/article/environmentNews/idUSLK36114320080820>

(12) Hawley, Charles: Is Ankara gambling away its EU future?, Spiegel Online, International, 11. marca 2006.

<http://www.spiegel.de/international/0,1518,446107,00.html>.

(13) Lilikas in Hughes, Kirsty: *Turkey and the EU: Four Scenarios: From Train Crash to Full Steam Ahead*,

Správa organizácie Friends of Europe v spolupráci s Chatham House a the European Institute of the London

School of Economics, 2006, s. 18.

<http://www.friendsofeurope.org/pdfs/FoETurkeyandtheEUreportweb.pdf>

(14) V roku 1960, keď vznikla Cyperská republika boli podpísané tri zmluvy ako súčasť Züriško-londýnskych dohôd: Garančná zmluva, Zmluva o spoločenstve (obe boli zakotvené v ústave) a Zmluva o vzniku.

(15) Ozturk, Ilhan – Sertoglu, Kamil - Kaptan, Ebru: *Cyprus-EU Relations: Possible Scenarios For The*

Future, MPRA Paper No. 257, 2006, s. 8.

(16) Protokol č. 10 týkajúci sa Cypru.

(17) Hawley, Charles: Why should we adopt the Turkish culture? Interview with Cypriot Foreign Minister Yiorgos Lillikas, Spiegel Online International, 4. mája, 2007.

<http://www.spiegel.de/international/europe/0,1518,481079,00.html>

(18) Dublinská Európska rada, 13. – 14. december 1996, Závěry predsedníctva.

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/032a0003.htm

(19) General Affairs and External Relations Council, Negotiating Framework for Turkey,

Luxemburg, 3. október 2005.

http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/st20002_05_TR_framedoc_en.pdf

(20) Declaration by the European Community and its Member States, Brussels, 21. september 2005, ods. 2.

http://www.europa-eu-un.org/articles/en/article_5045_en.htm

(21) Fronts between Turkey and EU harden over Cyprus, EurActive.com, 19.jún 2006.

<http://www.euractiv.com/en/enlargement/fronts-turkey-eu-harden-cyprus/article-156199>

(22) Turkish Cypriot leader strongly disagrees with Finnish proposal on Cyprus, HLSINGIN Sanomat, 8. november, 2006.

<http://www.hs.fi/english/article/Turkish+Cypriot+leader+strongly+disagrees+with+Finnish+proposal+on+Cyprus/1135222852102>

(23) An offer from Ankara, Spiegel Online International, 12. november, 2006.

<http://www.spiegel.de/international/0,1518,453714,00.html>

(24) General Affairs and External Relations, 2770th Council Meeting, Brussels, 11. december 2006.

http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/gena/92122.pdf

(25) Kiper, Cinar: Cyprus under Europeans' radar, Turkish Daily News, 14. október 2008.

<http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=117482>

(26) Tocci, Nathalie: Two Cheers for Christofias! Is the glass half full or half empty in post-election Cyprus?, Centre for European Policy Studies, 28. marec 2008.

http://shop.ceps.eu/BookDetail.php?item_id=1631

(27) Tamtiež.

(28) Tamtiež.

(29) Turkmen, Ilter: What can come out of Christofias? Turkish Daily News, 13. máj 2008.

<http://www.turkishdailynews.com.tr/article.php?enewsid=104306>

(30) Cyprus leaders begin peace talks, BBC News, 21. marec 2008.

<http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/7308128.stm>

(31) Cypriot leaders call off military exercises, Southeast European Times, 14. október 2008.

http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/en_GB/features/setimes/features/2008/10/14/feature-01

(32) Cyprus: Prezident vyjadril námietky voči tureckému kreslu v BR, SME, 18. október 2008.

<http://www.sme.sk/c/4131799/cyprus-prezident-vyjadril-namietky-voci-tureckemu-kreslu-v-br.html>

(33) Reunifying Cyprus: The Best Chance Yet, Crisis Group Europe Report No. 194, 23. jún 2008, s. 14.

<http://www.crisisgroup.org/home/index.cfm?id=5502>

(34) Tamtiež, s. 14.

(35) Tamtiež, s. 15.

(36) Údaj získaný z Reunifying Cyprus: The Best Chance Yet, p. 16.

(37) Morgan, Tabitha: Turkish Cypriots fear ‚Turkification‘, BBC news, 11. december 2003.

http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/from_our_own_correspondent/3309899.stm

(38) Údaj získaný z Reunifying Cyprus: The Best Chance Yet, s. 16.

(39) Tamtiež, s. 12.

(40) Bahceli, Simon - Kambas, Michele: Diplomats worry at slow pace of Cyprus talks, International Herald Tribune, 6. október 2008.

<http://www.ihf.com/articles/reuters/2008/10/06/europe/OUKWD-UK-CYPRUS-TALKS.php>

(41) Tamtiež.

(42) Cypriot President against Turkish “meddling“, EurActiv.com, 20. jún 2008.

<http://www.euractiv.com/en/enlargement/cypriot-president-turkish-meddling/article-173530>

(43) Tocci, Nathalie: EU Accession Dynamics and Conflict Resolution: Catalyzing peace or Consolidating Partition in Cyprus? Ashgate, Hampshire, 2004, s. 31.